

Powidła dla Tejrezjasza

○ poezji Janusza Szubera

Jacek Mączka

Powidła dla Tejrzejasa

O poezji Janusza Szubera

Kraków 2008

red

KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel./faks: 012 431-27-43, 012 663-11-67
e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:
www.akademicka.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów.....	9
Wstęp.....	11
Rozdział pierwszy: Pejzaż mityczny.....	21
Nikifor.....	22
Bestiarium Kruczka.....	23
Edukacja.....	24
„Inny świat”.....	25
„Niestety mój drogi przyjacielu jest Pan poetą”.....	26
Puer aeternus.....	32
Tejrezjasz.....	34
„Na rydwanie inwalidzkiego wózka”.....	40
Galicja felix?.....	42
Ustanawianie świata.....	47
Miejsca święte i żywioły.....	49
Rozdział drugi: Wobec bezgramatycznego.....	59
„Gramatyka jest moją przybraną ojczyzną”.....	60
„Po wieży Babel”.....	61
„Język językiem oswojony”.....	62
Sztynne ogrody definicji.....	63
Więzień języka.....	65
„Od czego zacząć, jeżeli zaczęte?”.....	67
Intertekstualność.....	69
Śmiertelność języka, czyli <i>słowa-widma</i>	73
„Wierzyć w swoje, skrybów, powołanie”.....	74
Zmyslenie i prawda.....	75

„Nieuleczalna wzajemna osobność”	77
„Język próbuje wygładzić chropowatość pestki”, czyli o uważności	79
Barokowe maski	81
„Urzędnik niskiej rangi”	81
„Nazwać to jednym ostatecznym zdaniem”	82
„Zachłannie, w zachwyceniu”	84
„Z tłuszczu, włosów, przepony...”	85
„Byłem tancerzem w zwierciadlanych salach”	87
Satori.....	88
Świętych obcowanie.....	91
Tłumacząc siebie na język przedmiotów	93
W bezgramatycznym tworząc <i>Ersatz</i> swego losu.....	95
Rozdział trzeci: W uprząży Erosa	99
„Pochwała życia sięgająca aż po śmierć”	102
Rite de passage	106
Transgresje	107
„Prywatna kosmologia”	108
Tauromachia.....	110
Taniec życia i śmierci	112
Na ołtarzu Erosa.....	114
„Daremne twoje sztuczki iluzjonisto Erosie”	116
„Poparzonych wolnością wypływało morze”	117
„Wszystkie przyszłe inkantacje”	119
„Nietrwała miłość rzeczy świata tego”	121
Rozdział czwarty: Jak jętki jednodniowi	127
Partie szachów ze „Szczera Panią”	129
„Zegar bez wskazówek, bełkot w miejsce mowy”	131
„Nie z własnej, ale przymuszonej woli”	135
„O siekierze przyłożonej już do pnia”	137
„I ci ginący, samotni”	138
„Wykrztuś ten zachwyt połączony z żalem”	140
„Stan poetycki”	142
„W klamrze narodzin i śmierci”	144
Apokryfy rodzinne.....	145

„Remedia ku odwadze”	149
„Znikąd pomocy”	153
„Tymczasem wióry i słoma”	156
„Szczegółem ucieka z ogółu”	157
<i>Vanitas vanitatis</i>	160
Rozdział piąty: Wątpiący we własną tożsamość	163
„Aby patrzeć na <i>teraz</i> z należnym dystansem”	165
Przymierze z „nie-ja”	166
„Spisując remanenty”	168
„Tekst wiersza szczelnym kneblem”	170
Światy możliwe	171
Struktury dialogiczne	174
„Kim jest ten, który właśnie mówi”	180
„Bronię się przed «ogólnym»”	182
„Świadomość bytującą w bycie”	183
Poezja filozoficzna	184
„Wielokrotnym być sobą”	186
Tautologie	187
Konstrukcje sobowtórowe	190
Rozdział szósty: <i>Devorans et devorata</i>	195
„Spętany na rzecz wolności świadczyłem przed sobą”	197
„Porządkowałem pejzaż językiem jemu niepotrzebnym”	199
„Przewrotny podarek słońca”	200
„Doskonale odrębni”	201
Bolesna miłość	201
„Kamyk jest stworzeniem doskonałym”	202
„Dotknąć sedna”	206
Przywracanie ciała	206
W stronę epifanii	209
Rozdział siódmy: Rewia wielkich liczb	213
Kryzys wielkich narracji	214
Pojedyncze – ogólne	216
„Na ile własny, mój i tylko mój”	217
„Prawie seksualny głód konkretny”	218

„Wzywam na pomoc zaimek dzierżawczy”	218
„Niech tedy język artysty potwierdzi”	219
„Próbował przeto umocować siebie w sobie”	220
Poetyka centonu	221
Doświadczenie zewnątrz	222
„Glina, ogień, popiół”	225
Chudy pisarczyk kontempluje misę	228
Nowoczesny model poezji wysokiej	229
Czekając na znaki na niebie	231
Powtarzalne zapytywanie	232
Mansardy i przybudówki	234
Epicka iluzja porządku	236
Efekt zakłócenia dominanty	237
Gra z przeszłością	238
Przestrzeń ironii	242
„Nie piszę śpiewów historycznych mojego powiatu”	243
„Gorzkie prowincje”	246
„Przeciw ościeniowi Pana”	246
„Kto ciebie odmienił, Abe”	248
„Nieobjęta ziemia”	249
Bibliografia	251
Bibliografia podmiotowa	251
Tomy wierszy w układzie chronologicznym	251
Inne publikacje	252
Bibliografia przedmiotowa	257
Bibliografia ogólna	268

WYKAZ SKRÓTÓW

- Puiiw – *Paradne ubranko i inne wiersze*, Sanok 1995.
Aies – *Apokryfy i epitafia sanockie*, Sanok 1995.
PDZ – *Pan Dymiącego Zwierciadła*, Sanok 1996.
Gp – *Gorzkie prowincje*, Sanok 1996.
So – *Srebrnopióre ogrody*, Sanok 1996.
Śswod – *Śniąc siebie w obcym domu*, Sanok 1997.
Bńś – *Biedronka na śniegu*, Kraków 1999.
7w – *7 wierszy*, Sanok 1999.
Ochmp – *O chłopcu mieszającym powidła. Wiersze wybrane*, Kraków 1999.
Zzm – *Z żółtego metalu*, Kraków 2000.
19w – *19 wierszy*, Lesko 2000.
Oop – *Okrągłe oko pogody*, Kraków 2000.
Lwl – *Las w lustrach*, Rzeszów 2001.
LT – *Lekcja Tejrezjasza i inne wiersze*, Kraków 2003.
Gop – *Glina, ogień, popiół*, Sanok, 2003.
Tgnpw – *Tam, gdzie niedźwiedzie piwo warzą*, Olszanica 2004.
Cz – *Czerteż*

WSTĘP

Twórczość Janusza Szubera jest stosunkowo nowym zjawiskiem na mapie polskiej literatury współczesnej. Wielopoziomowość tej struktury literackiej, wariantywność, liczne wewnętrzne komplikacje, utrudniają prace badawcze, zmierzające do ogarnięcia jednorodności kompozycyjnej dzieła sanockiego poety. Wymienione czynniki stanowią również zapewne jedną z głównych przyczyn braku w literaturze przedmiotu całościowego potraktowania tematu. Większość, z ogromnej liczby artykułów i recenzji poświęconych Szuberowi, cechuje doraźna szkieletowość i fragmentaryczność ujęcia. Zazwyczaj dominują tezy interpretacyjne redukujące bogactwo Szuberowego piarstwa do „nośnych” formuł w rodzaju „poezja małych ojczyzn”, „epifaniczność”, „wanitatywność”, które oderwane od wariantywności i aleatorycznej całości, deformują właściwą recepcję dzieła. Oczywiście są także teksty znaczące i inspirujące, do których zaliczyłbym między innymi artykuły Wojciecha Ligęzy, Józefa Nowakowskiego, Joanny Orskiej, Krystyny Latawiec, Leszka Szarugi czy Tomasza Cieślaka-Sokołowskiego¹.

¹ Książka Tomasza Cieślaka-Sokołowskiego *„Mój wszechświat uczyniony”*. O poezji Janusza Szubera (Kraków 2005) to praca ważna, podejmująca zagadnienie formuł autoprzejentacji w poezji Szubera, poszukiwania tożsamości, motywów pamięci, komentująca sensualistyczne i oniryczne walory twórczości autora *Lekcji Tejrzejjasza*. Cieślaka-Sokołowskiego

Celem mojej książki jest próba określenia światopoglądu poetyckiego Janusza Szubera w znaczeniu, jakie przypisuje temu terminowi Teresa Walas:

[...] światopogląd jest potencjalną wypowiedzią sensowną, odpowiednio stematyzowaną, systemem twierdzeń czy przeświadczeń dotyczących zazwyczaj teorii bytu, epistemologii, etyki i estetyki, systemem względnie koherentnym, o wzajemnie implikujących się składnikach, przy czym zasady koherencji i implikacji stanowią współczynnik zmienny i same przynależą do światopoglądu bądź ujawniając się na powierzchni, bądź sterując nim z głębszego poziomu nie w pełni uświadomione².

Komentarze i interpretacje wierszy Janusza Szubera zawarte w niniejszej pracy winny ujawnić spójną, o tyle, o ile to możliwe, koncepcję człowieka i wizję świata, stanowiącą zarówno dla zwykłego czytelnika, jak i dla interpretatora rodzaj wyzwania, gdyż jak zauważa Roger Callois „[...] poeta jest tym, który w szczelinach i zakamarkach rzeczywistości odkrywa równie liczne, co niezrozumiałe istoty i zjawiska”³. Drugim ich zadaniem jest uzmysłwić, iż literatura dla Szubera jest formą szeroko pojętego poznania, rodzajem gry będącej wyrazem chęci ogarnięcia sytuacji człowieka rozpiętego pomiędzy *sacrum* i *profanum*, któremu istnienie jawi się jako jednoczesna wielość i jedność; ta dwoistość, poczucie rozdarcia rodzi metafizyczny lęk, narzucający konieczność nieustannego budowania samego siebie, zgodnie z przeświadczeniem Viktora Emila Frankla, że nie istniejemy „po to, by być, ale po to, by się stawać [...]”⁴.

zajmują także kwestie metapoetyckie, wanitacyjny charakter poezji oraz jej narracyjność.

² T. Walas, *Ku otchłani (dekadentyzm w literaturze polskiej 1890-1905)*, Kraków 1986, s. 28.

³ J. Błoński, *Wstęp*, [w:] R. Callois, *Odpowiedzialność i styl*, tłum. J. Błoński et al., Warszawa 1967.

⁴ V. E. Frankl, *Homo patiens*, tłum. R. Czernecki i J. Morawski, Warszawa 1984, s. 44.

Jedną z podstawowych tez książki ma charakter polemiczno-uzupełniający w stosunku do dotychczasowych ustaleń; wydaje się bowiem, iż nadmiernym uproszczeniem są konstatacje, wskazujące jedynie na klasycyzujący charakter poetyki Szubera. Wielopiętrowość konstrukcji dzieła sanockiego poety, gra znanymi i uznanymi formami i treściami, dominacja tonacji ironicznej, liczne aluzje do utworów cudzych i własnych, pseudocytaty, zmęczenie nowoczesnością i jej uniformizująco-standaryzującym charakterem, kryzys kultury, wyczerpanie literatury, jej konwencji sugerują także obecność wielu powinowactw pomiędzy twórczością autora *Biedronki na śniegu* a literaturą postmodernistyczną. Charakterystyczna bowiem dla sanockiego poety jest utrata zaufania do obiektywizmu nauki, przeświadczenie, że człowiek współczesny funkcjonuje jedynie pośród zużytych znaków, co przekreśla szanse na oryginalność. W obrębie poetyki owocuje to eklektyzmem, ironicznym dystansem do realizmu, dążeniem w procesach formalnych – miast do łączenia – do rozbicia i montażu kawałków. Równocześnie Szuber powraca do narracji, melodii będących tradycyjnymi komponentami dzieła sztuki (na przykład wykorzystuje konwencję sylwiczną⁵), dzięki czemu nawiązuje kontakt z najszerszą publicznością, miesza formę wysoką i niską, wskazując na chaos świata otaczającego człowieka. Typowe dla tej twórczości jest zacieranie granicy między mitem a techniką, ujawniająca się świadomość rozkładu osobowości. Szuber, podobnie jak postmoderniści, wie, że człowiek jest uwikłany w świat znaków niemających odniesień do znaczeń, w ich chaos i równoczesność, dlatego posługuje się polifonią narracyjną, dubluje bohaterów, tworzy sobowtóry, bohaterów przezroczystych, wprowadza rozważania na temat samego tekstu, kreuje światy równoległe.

⁵ Zob. J. Niedźwiedź, *Sylwa, silva rerum*, [hasło w:] *Słownik sarmatyzmu*, red. A. Borowski, Kraków 2001.

Pisząc niniejszą książkę, przede wszystkim posłużyłem się metodą hermeneutyczną, pojmowaną jako teoria interpretacji i rozumienia tekstu, pozwalającą na ustalenie poziomów znaczenia i sensu w rutynowym badaniu niedostępnych. Jak zauważa Jerzy Stelmach, istotą hermeneutycznego poznania jest przekonanie o jego kolistym charakterze:

Całość winna być rozumiana na podstawie części szczegółowych, odwrotnie, o szczegółach wnosimy na podstawie całości⁶.

Dla procesu hermeneutycznego właściwe jest powracanie określonych momentów w toku rozpoznawania dzieła literackiego, dzięki czemu przedmiot badań może zostać poprawnie i w pełni zinterpretowany. W przypadku niezwykle wysokiego stopnia komplikacji wewnętrznej dzieła Szubera owe „powroty” są niezbędne. Dlatego też w poszczególnych rozdziałach celowo powracam do niektórych zagadnień i tekstów, chcąc w pełni wydobyć ich wariantywność, co przy pobieżnej lekturze może sprawiać wrażenie niezamierzonych powtórzeń. Proces hermeneutycznego odczytywania wykorzystuje intuicje dotyczące wykładni systemowych, kierując świadomość badacza ku problemom kontekstu i intencji, ku relacjom pomiędzy całością i częścią. Hermeneutyka to niwelowanie dystansu oddzielającego od siebie ludzi i epoki⁷. Warto zauważyć, iż hermeneuta to nie tylko naukowiec, ale także sam pisarz, który objaśnia i wyklada czytelnikowi świat, ponieważ, jak podkreśla Hans-Georg Gadamer, „całe doświadczenie świata jest zapośredniczone przez język”⁸.

Rozdział pierwszy – *Pejzaż mityczny Janusza Szubera* stanowi próbę całościowego ukazania dorobku poetyckiego Janusza

⁶ J. Stelmach, *Co to jest hermeneutyka?*, Wrocław 1989, s. 46.

⁷ Zob. H.-G. Gadamer, *Rozum, słowo, dzieje*, tłum. K. Michalski, Warszawa 1979, s. 119.

⁸ *Ibidem*, s. 122.

Szubera, jego szczególnego, osobnego miejsca na tle współczesnej literatury polskiej, zwłaszcza *pokolenia 68*. Zwraca uwagę na powiązania pomiędzy biografią pisarza a charakterem jego poezji, wskazując na bogate spektrum poszukiwań intelektualnych autora w kontekście myśli Carla Gustawa Junga, Mircea Eliadego, czy Gastona Bachelarda, odwołując się do koncepcji archetypu *Wiecznego Chłopca*, formuły sakralizacji przestrzeni, symboliki elementów oraz motywów cierpienia i choroby pojętych jako sytuacja graniczna w rozumieniu Karla Jaspersa.

W rozdziale drugim *Wobec bezgramatycznego* podejmuję zagadnienie filozofii języka w poezji Janusza Szubera, wskazując na dystynktywny charakter tego motywu dla poezji autora *Lekcji Tejrezjasza*. Rozdział ten zajmuje początkowe miejsce w całości pracy ze względu na fakt, iż zagadnienie filozofii języka zdecydowanie dominuje w twórczości autora *Okrągłego oka pogody*, przenikając wszystkie wielorakie piętra dzieła poetyckiego, a więc także określa perspektywę poznawczą kolejnych rozdziałów. Zaowocuje to między innymi koniecznością powrotu do problematyki filozofii języka w rozdziale *Rewia wielkich liczb* w celu pogłębienia obrazu zjawisk charakterystycznych dla poetyki postmodernizmu. Rozdział drugi omawia doświadczenie bezradności poznawczej języka u Szubera w kontekście myśli Ludwiga Wittgensteina. Komentuje sytuację człowieka jako wygnańca *harmonia mundi*, niezdolnego do zrozumienia i przekazania prawdy o rzeczywistości w aspekcie refleksji lingwistycznej George Steinera czy Fritza Mauthnera. Istotnym motywem tej części pracy jest „podejrzliwość wobec języka”, a w konsekwencji traktowanie literatury jako swego rodzaju gry; wiedza o tym, że uczestnictwo w kulturze obezwładnia piszącego. Problem przekształcania tego, co „jednostkowe”, w „ogólne” zostaje rozwinięty poprzez zestawienie z filozoficzną hermeneutyką Gadamera. Typowy dla Szubera motyw uwikłania literatury w cały system znaków kultury odczytuję, między innymi, poprzez pryzmat rozważań Jonathana Cullera na temat intertekstualności.

Rozdział trzeci – *W uprząży Erosa* skupia się na specyficznej dla twórczości Szubera opozycji Eros–Logos. Eros jest tu pojmowany jako zasada reprezentująca kobiecość, receptywność, materię, zmysłowość, intuicyjność, cielesność, nieświadomość, bezczasowość, lunarność, natomiast Logos oznacza zasadę męską, aktywność, twórczość, ducha, analityczność, samoświadomość, intelekt, percepcję czasu, solarność. Opisana powyżej bieguność w poezji Janusza Szubera ukazana zostaje w kontekście refleksji antropologicznej Georgesa Bataille’a, dla którego światy Erosa i Logosu zajmują pozycje równoprawne. U sanockiego poety sensualne, epifaniczne urzeczenie światem (Eros) zazwyczaj tworzy opozycję w stosunku do języka, słowa, literatury (Logos). Ważnym odniesieniem dla tej problematyki mogą być konstatacje Michela Foucaulta, ujmujące erotyzm jako formę transgresji tożsamą ze śmiercią i językiem.

Także upodobanie do poetyki barokowej, znamienne dla Szubera, wiążące się z typowymi dla tej epoki antytezami, które na zasadzie *coincidentia oppositorum* usiłowały opisać kondycję człowieczą, wpisuje się w krajobraz poetycki autora *Gliny, ognia, popiołu*. Bliska Szuberowi, podobnie jak niegdyś Mikołajowi Sępowi-Szarzyńskiemu, jest koncepcja bytu ludzkiego pojętego jako „podniebne bojowanie”.

Rozdział czwarty – *Jak jętki jednodniowi* dotyka chyba najboleśniejszego z „przeklętych problemów”⁹ Szuberowego świata – „wanitatywnej” natury naszej egzystencji. Ważną częścią rozdziału są interpretacje wierszy, w których następuje bezpośrednia konfrontacja ze śmiercią wraz z całym jej obezwładniającym determinizmem. Ze śmiercią u Szubera wyraźnie łączy się motyw ciała – „smycz biologii” w wielu utworach przekreśla ludzką zdolność do afirmacji życia.

⁹ Termin R. Przybylskiego (*Dostojewski i „przeklęte problemy”*, Warszawa 1964).

Istotnym aspektem poetyki autora *19 wierszy* okazuje się ironia, stanowiąca oręż w zmaganiach ze śmiercią wydającą nas na pastwę nicości. Ironia umożliwia także dystans i mówienie z perspektywy „marmurowego siodła”. Na podobnej zasadzie funkcjonują również elementy poetyki klasycyzującej; sanocki poeta odprawia magiczny obrzęd słowa zażegnujący „chorobę na śmierć”. Epicka iluzja porządku w wierszach Szubera jest rodzajem ucieczki przed chaosem śmierci. Także typowa dla niego poetyka konkretna stanowi próbę „wyrwania nicości” ludzi i rzeczy; pełni funkcję ocalającą.

Nie wiemy – pisze Chantal Delsol – czym jest byt człowieka. Znamy go tylko poprzez mit, obcujemy z jego szumem i z nieuchwytną atmosferą. Musimy zatem wsłuchiwać się w ten mit uważnie, mieć go wciąż przed oczami, jeżeli chcemy ocalić to stworzenie, którego istoty nie znamy¹⁰.

Słowa te doskonale określają problematykę rozdziału piątego – *Wątpiący we własną tożsamość*. Traktuje on o obecności w poezji Janusza Szubera palących zagadnień „późnej nowoczesności”, takich jak poszukiwanie własnej tożsamości czy dogłębne poczucie samotności. Bohater liryczny Szubera jest wyobcowany z natury, a kultura jawi mu się jako fikcja. Charakteryzuje go bezradność poznawcza i nieustanna, choć często skrywana pod maską ironii, potrzeba transcendencji. Alienacja prowadzi go ku „światom wewnętrznym” czy „światom możliwym”, w których ludzie stają się rodzajem luster, ukazujących jedynie zdeformowane odbicia twarzy bohatera lirycznego, natomiast nie istnieją jako byty autonomiczne. W rozdziale tym pojawia się problematyka dotycząca podwójnego statusu podmiotu – znaku i odniesienia, wskazująca na dialektyczny charakter „ja” empi-

¹⁰ Ch. Delsol, *Esej o człowieku późnej nowoczesności*, tłum. M. Kowalska, Kraków 2003, s. 25.

rycznego i „ja” autorskiego. Poruszone zostały tu także kwestie tworzenia „mitu o sobie” i charakteru autokreacyjnego literatury. Pojawia się problematyka „obcości” dotyczącej zarówno relacji pomiędzy autorem rzeczywistym a obrazem autora, jak i relacji pomiędzy autorem rzeczywistym i obrazem autora a sobą samym z przeszłości. Ważnym kontekstem dla zagadnienia poszukiwania własnej tożsamości jest filozofia egzystencjalna Jeana-Paula Sartre’a i literackie „konstrukcje sobowtów”.

Rozdział szósty – *Devorans et devorata* stanowi refleksję nad motywem relacji pomiędzy naturą pojętą jako całokształt rzeczy i zjawisk (z pominięciem wytworów człowieka) a kulturą. Motyw dla poezji Szubera niezwykle istotny, gdyż wiążący się integralnie z kwestią rudymen tarnej obcości człowieka w świecie. Prawa natury zniewalają człowieka i określają wanitatywny charakter jego egzystencji. W rozdziale tym wskazuję na dwa korzenie stosunku do natury w poezji Szubera: fascynację egzystencjalizmem i osobiste doświadczenie choroby. Poczucie obcości w świecie stanowi o wyrazistej obecności motywu kamienia w twórczości autora *Śniąc siebie w obcym domu*. Równolegle podmiot liryczny pragnie transcendencji, poszukuje miłości w znaczeniu, jakie nadaje jej Simone Weill. Rozdział zamyka problematyka „przywracania ciała” w poezji Szubera, zgodnie ze znaczeniem, jakie nadaje tej formule antropologia Gernota Böhmego.

W rozdziale siódmym – *Rewia wielkich liczb* podejmuję próbę wykazania, iż opisane wcześniej aspekty światopoglądu poetyckiego Janusza Szubera spotykają się w nadrzędnej przestrzeni współistnienia przeciwieństw, bliskiej poetyce postmodernizmu. Charakteryzuję zjawisko ponowoczesności, między innymi przywołując i komentując prace Jeana-François Lyotarda, Michela Foucaulta, Ryszarda Nycza czy Stefana Morawskiego. Omawiam obecny w wierszach Szubera motyw zmę-

czenia nowoczesnością i jej standaryzująco-unifikującym wymiarem, przejawiającym się w jakże typowej dla tej poezji opozycji pojedyncze–powszechne oraz w kreacji bohatera lirycznego jako „mieszkańca moralitetu”. U Szubera, podobnie jak w literaturze postmodernizmu, znaczące miejsce zajmuje autoreferencyjność z całą jej komplikacją. Jest to twórczość budowana ze świadomością, że świat jest pełen zużytych znaków, a szanse na oryginalność zostały przekreślone, „poeta musi występować w chórze”. W rezultacie otrzymujemy obraz typowej poetyki centonu i zanik podmiotu prowadzącego dyskurs, gdyż wiecie on ku „zewnątrzu”¹¹. Ważne dla światopoglądu poetyckiego autora *Okrągłego oka pogody* jest przeświadczenie o nieobecności meta-kryteriów, co w konsekwencji prowadzi do syndromu „pustego nieba”. Rzeczywistość postrzegana przez pryzmat tej poezji ma charakter wieloraki i fragmentaryczny. Interesującymi aspektami problematyki postmodernistycznej w pisarstwie Szubera jest obecność „wykładników paratekstowych”, takich jak aleatoryzm i przypadkowość przejawiające się między innymi w motywie „powtarzalnego zapytywania”. Jednym z zasadniczych motywów łączących Szuberowy światopogląd poetycki i literaturę postmodernizmu okazują się kategoria ironii i formuła „gry”, stanowiące rodzaj dominanty kompozycyjnej tej poezji.

¹¹ Określenie M. Foucaulta.